

vademecum obešenjako- vog učenika

bohumil hrabal

Obožavalac sam sunca u kafanskim baštama, pilac meseca koji se ogleda na vlažnoj kaldrmi, koračam uspravan i pun pouzdanja, dok moja žena, iako trezna, kod kuće čini pogrešne pokrete i gunda, šaljiv komentar Heraklitovog »panta rei« vlašči mi grlo, svaka krčma na svetu je stado jelena isprepletanih rogova, veliki natpis »Memento mori« sadržan u predmetima i ljudskim sudbinama razlog je da ispijem »sub speciae aeternitatis«, zbog toga sam dogmatik alergije u fluidnom stanju, teorija trske, hrastovi su moj pokretački motor, prestrašen sam ljudski krik koji se prolama pod snežnom pahuljicom, neprestano žurim, da bih dva-tri sata dnevno neaktivno aktivno sanjario, jer dobro znam, ljudski život prolazi ko mešanje karata, da bi možda bilo bolje da sam išmrkan i izbačen u maramici za nos, ponekad pravim grimase, u nadi da već držim milione, iako dobro znam da ću na kraju dobiti čistu nulu, da je čitav taj šablon počeo od kapi semena, a završile su pucketanje vatre, tako lepi počeci imaju lepe svršetke, kao i lepo lice možeš zavoleti veselu priju Smrt, kada pada kiša, zaliva cveće, sparnog juna vučem decembarske sanke, a u vrele letnje dane, da bih se rashladio, propijam pare odvojene za ugali, kojim ću se grejati zimi, neprestano me brine što ljudi nisu zabrinuti, kako je kratak ovaj život, kako je malo vremena za ludosti i pijanstva, za koja nalazim vremena, prepodnevni mamurluk preživljujem u najmanju ruku kao model vrednosti, i to kao apsolutnu vrednost pesničkog traumatizma s nijansom diskordance, koju treba probati kao svetu napad žuči, granato sam drvo puno ozbiljnih i nasmejanih očiju, koje su stalno u poziciji milosti i elastičnih izmena nesrećnih slučajeva i slučajnosti, mladica na starom panju pravo je zadovoljstvo, smeh jedva napupelog lišća na mladici veliko je zadovoljstvo, moja klima je čudljivo aprilsko vreme, umrljani stolnjak je moja zastava, u njegovoj lelujavoj senci ne preživljujem samo tu veselu euforiju, već i ono klišenje i uskrnuće, onaj tupi bol u leđima, ono opasno drhtanje ruku, vlastitim zubima izvlačim iz šapa srčuo i ostatke jučerašnje burne noći, svakog jutra čudim se kako dosad nisam umro, stalno imam utisak prolongiranja, da ću propasti pre nego što poludim prema vlastitom ukusu, ne smatram sebe brojanicom, već karikom prekinutog lanca smeha, najnežnija pistacija određuje moć mojoj rasipničkoj imaginaciji, ima u meni nečeg kastriranog, nečeg što istovremeno postoji i iščezava u prošlosti, da bi gađalo iz katapulte u budućnost, koja mu potom neprestano uzmiče pred uplašanim usnama i očima, bacam udvostručeni pogled islandskog krečnjaka, danas je juče, a pre svega prekjuče, zbog toga sam donosilac brzih sintetičnih sudova, degustator razređenog prostora, sklerozu, ludilo i dečje čavrljanje smatram početkom mogućih pojava, ludirajući se i zabavljajući smejem se do suza, usrdno molim stvarnost, ali ona mi uvek ne daje znak, zao sam jarac na poljani beskrajnog čekanja, snažno zvono koje sadrži sjaj spoznanja, objektivnosti prirode i društvenih nauka, negativni sam genije, kljuse u zverinjaku jezika, lugar sam s anegdotskom inspiracijom, stražar porotnik na poljima anegdota, ubica dobrih ideja, čuvar riba sumnjivih ribnjaka spontanosti, junak mislećeg nerazuma, nerazuman i prerani krstaš meridijana, koji želi da jede korice namazanu maslom beskraj, koji želi da iz polulitrenjaka pije kajmak večnosti, smešta, a ne nekad tamo, tj. nikad, pogrešno tumače-

nje Hristovih reči smatram šarmom apostolskih dela, briselska čipka umočena u pljuvačku epileptičara, ledena kora na obalama potoka zimi, koja te može poseći, moj je ukras, depresija sam i melanholijska, priprema za skok glavom o zid predstavlja neprestano odlaganje pokušaja, da li se može živeti drugačije nego što sam živio: dosad, neurastenik sam savršenog zdravlja, nesaničar, koji tvrdo spava samo u tramvaju, dopustivši da ga odvezu do poslednje stanice, veliko sam prisustvo malih očekivanja i očekivanih velikih katastrofa i kiksava, na grotesknom horizontu blistaju mi drugačiji horizonti malih provokacija i minijaturnih skandala, zbog toga sam klovn animator, pripovedač i kućni učitelj isto kao što sam i velika svinja, potkizavač i pisac anonimnih pretećih pisama, bezvredne informacije smatram mogućom preambulom svoga ustava, koji neprestano menjam, koji nikad ne mogu da završim, na planu ovlašćivanja senke vidim gigantsku građevinu, iako je to odavno ugnut dečji grob, mladost sam gospodina koji teško stari, mimika i jezik su pokretna gramatika unutrašnjeg žargona, topla čufta i krigla-hladnog piva samo za pola sata dokazuju mi pretvaranje materije u dobro raspoloženje, jeftina metamorfoza prvo je čudo na svetu, ruka oslonjena o prijateljsko rame jeste kvaka koja otvara vrata sreće, u kojima je svaki omiljeni predmet središte rajskog vrta, kanibalizam nasuvo bez sveštenika i mature, kraljice tužne oči, koje se dižu zainteresovano iznad barijera kamiona, to su moje oči, maloletna jalovica, koju čekaju kasapi blistavih noževa, to sam ja, senica u mraznoj hladnoj večeri, očišćene iznutrice, izvnutnih krila u vedru s hladnom vodom, to sam ja, plamen kojem se vraćaju verne oči da bi izgorele zajedno s ostalima u gnezdu koje gori, ono skicira sasvim preciznu ideju gorećeg saća, pripremljenog samo za mene, dopisni sam član Akademije obešenjaštva, slušalac katedre euforije, moj bog je Dionizije, pijani šarmantni mladić, Veselost koja je postala čovek, crkveni otac ironični Sokrat, koji strpljivo razgovara sa svim, da bi ga jezikom i za jezik izveo na sam prag neznanja, prvorođni sin mi je Jaroslav Hašek, pronalazač kafanske priče genijalni životvorac i pisar, koji je očovečio prozaična nebasa čovečanstva, a ostalom delu ostavio pisanje, bez pokretanja trepavica zagledao se u plave zenice Svete Trojice, nije postizao vrhunac praznine, opijenosti bez alkohola, obrazovanje bez znanja, sam smeh – bik krvavih očiju, kome neko koščicom jede mozak kao sladoled.

Gospodine dragi, imate li još jedan gulaščić?
P.S. Kada analiziram ovaj tekst, koji treba da bude predgovor za izbor priča iz mojih knjiga, tekst koji sam napisao za pet sati s nepravilnim pauzama između struganja drva i košenja trave, tekst koji ima usporen puls vertikalne sekire i horizontalne oštrice austrijske kose, moram razlikovati iskaze koji su kao celina plod unutrašnjeg iskustva, od iskaza koje sam dobio čitanjem. Moram navesti pisce i njihove iskaze, koji me od trenutka kada sam ih pročitao toliko fasciniraju da želim što ih nisam izmislio. »Ne smatram sa brojanicom, već karikom prekinutog lanca« – to je obrnuta varijanta Ničea: »Nisam karika lanca, već sam lanac«. »Svaki voljeni predmet je središte rajskog vrta« – to je Novalis. »Dionizije, veselost, koja je postala čovek« – to je Herder. I to je sve.

Prevela Biserka Rajčić

slika

jurek becker

Kad je odlučio da ubije aždaju, noć beše vetrovita i prohladna. Nije mogao spavati, te stade kraj prozora gledajući napolje u malobrojne, još neutrulne svetiljke. Već nekoliko nedelja spavao je loše, ali do sada još nikada nije stajao ovako kraj prozora. Mogao je da čita kao prošlih noći, soba beše puna zabranjenih i još nepoznatih knjiga. Ali ove noći je osetio tako snažan otpor prema knjigama i prema svemu što je napisano, što mu je i do danas ostalo nejasno. Stavi nekoliko komada uglja u peć.

Začas je pred prozorom mogao razaznati pojedinosti, skoro tako dobro kao da nad svim tim sija sunce. Zna da se začudio koliko je malo svetlosti potrebno njegovim očima (mislio je: ljudskim očima) i da se upitao: nije li previše dnevne svetlosti rasipanje. Na brežuljku naspram sebe ugleda kako se diže svetli treptav dim. Mora da je neko upalio vatru jer je hladni novembar već bio poodmakao. A onda mu se opet učini kao da se stub dima pokreće i kao da se njegovi mlazevi nagomilavaju i opet razilaze, kao pri disanju nekog bića. Kad je razazabrao da se varao i da se samo vetar skrivao iza tog čudnog kretanja dima, beše kasno, jer je već mislio na aždaju. Pokušao je onoliko koliko su to mogućnosti dozvoljavale, da svoje misli otrgne od aždaje, jer nije bilo baš ničega o čemu bi razmišljao sa većom nelagodnošću: posle takvih misli bio je sam sebi nepodnošljiv. One su uvek bile poput uzdisanja, a ne poput razmišljanja o zadatku koji treba da se reši. Tada bi sebi izgledao nemoćan, malodušan i nekako jadnan. Baš mu ništa nije pomagalo ni to što se u svim mislima, koje su se rojile, sve svodilo na isto i što mu se poneka među njima dopadala i uprkos svemu ju je cenio. Te noći je osećao čudan gnev i drhtao je u očekivanju da nešto preduzme.

Jedini čovek koga je poznavao, a koji bi se usudio da preduzme nešto protiv aždaje, bio je starac koji je živeo u blizini. Imao je strašne ožiljke od borbe s njom i ponekad se sretao na ulici. Lice mu je toliko bilo unakaženo da je kuću napuštao samo s tamnim naočarima i šeširovom duboko namaknutim na čelo. Većina ljudi ga je izbegavala, a i on, mislio je stojeći kraj prozora, nije mogao reći za sebe da je naročito želeo blizinu starca. Nije se plašio toga što bi ga aždaje mogla videti s njim i smatrati ga njegovim prijateljem. To mu ništa nije smetalo, a i ružnoćom starca bi već izašao na kraj. Još nije ni ugledao starca, a setio se odmah da je postojao neko ko se usudio da se suprotstavi aždaji i da je on živeo ne učinivši baš ništa, jer od njegovog tajnog gneva niko nije imao koristi. Tako se starcu sklaničava s puta. Jednom je čuo da dvoje razgovaraju o njemu. Jedan reče da starac ne treba da se čudi tome što ga svi izbegavaju: razlog je to što je unakažen, a to, a kraju krajeva, mora sam sebi pripisati. Drugi je klimnuo glavom nakon ovih reči i ne rekavši ništa otišao.

Kad je još bio sasvim mlad i kad se još mogao umiriti mišlju da će se jednom boriti protiv aždaje, upitao je starca šta je bilo presudno da bude tako hrabar. Ovaj odgovori: Želeo sam nagradu. Kakvu nagradu? upitah. Starac reče: Pa, naravno, princezu. Zar ti ne znaš da je kralj obećao onome ko pobeđi aždaju princezu za ženu? Zavrteo je glavom jer o tome nije čuo baš ništa.

Potom ga je starac odveo sebi u kuću i uzeo sliku princeze iz ladice. Pokazao mu je. Od tog trenutka je voleo princezu.

Dugo je čeknuo za njom, kao što ume samo mlad čovek. A ipak, kad god je mislio na nju, osećao je tug; bio je siguran da će je osvojiti neko jači i dostojniji od njega. I u svom tom oćajanju što aždaja još nije pobedena, uteši se time da ima izgleda da sam, jednom kasnije, izazove aždaju. Stideo se toga, ali se stvar nije dala izmeniti.

Jednom upita starca da li bi mu mogao pozajmiti princezinu sliku, na nekoliko dana, jer bi želeo da mu se napravi kopija. Čovek mu je pokloni, iako nije imao nijednu drugu. Nije hteo da je uzme sve dok mu starac ne reče da ne treba toliko da se

ustručava. Objasnio mu je da mu slika iz više razloga nije potrebna. Prvo, oči su mu suviše slabe da bi gledao sliku, drugo, pune su suza čim se ukaže slika i treće, odavno je zna napamet. Tada je uzео poklon. Obesio je sliku o svoj zid i gledao ju je svaki dan izvesno vreme, baš kao što svaki dan pere zube ili doručkuje. Osećao je da mu je princeza bliža negoli u vreme kad nije posedovao njenu sliku. Godinama je taj osećaj bivao sve slabiji i slabiji, sve do one noći.

Kad je sve razgledao što beše napolju, okrenu se od prozora i sede za sto. Ostavi sobu u tami. Izgledao je sebi tako nesrećan da je mislio da će taj osećaj ili domah proći, ili će od njega umreti. Sedeo je nepokretan, kao da je očekivao neki događaj koji bi sve izmenio. Istovremeno je znao da takvog događaja nema, a znao je i to da aždaja negde zadovoljno spava, sita nakon svakodnevnih žrtve. Sedeo je poput zadovoljna čoveka, poput čoveka koga može spasiti samo snaga drugog.

Odjednom mu se učini da začu šapat. Suviše je bio tužan da bi se uplašio, a ipak, podiže glavu, oslušnu i upita da li mu je neko šta rekao, a kako je sve bilo mirno, upali svetlo i osvrnu se po sobi. Sve je izgledalo isto i tada mu pogled slučajno pade na princezinu sliku. Oseti grč u srcu. Slika više nije pokazivala lepu mladu devojkicu, u koju je pre dugo vremena bio zaljubljen, nego staricu upalih obraza, naboranog čela i s očajanjem u pogledu. Odmah isključio svetlo jer mu je prizor bio nepodnošljiv.

Vrati se stolu, dhrteći i obliven znojem; pomisli da strahota ne bi bila veća da je u sobi umesto strašne slike sama aždaja. Mnogo puta je u sebi ponavljao pitanje: šta se, za ima boga, desilo sa slikom; suviše je bio zbunjen da bi ozbiljno razmišljao, samo je neprestano ponavljao pitanje. Konačno se savlada i ponovo upali svetlo. Stade pred sliku zatvorenih očiju, kao da se prvo morao pripremiti za jezovit prizor. Onda otvori oči, najpre čkileći, a zatim sasvim i slika je sad bila kao i uvek.

Da mu prestaro lice nije bilo tako sveže u pamćenju, mogao je posumnjati u svoj razum. Mogao bi misliti da halucinira ili da je neko koga su nesreća i noć pomeli. I da to nije bio razlog da se obraduje, ipak je bio odgovor na pitanje kako je moga da vidi sliku koje uopšte nije ni bilo. Za njega nije bilo sumnje da ju je zaista ugledao i da tu nije bilo nikakve čulne obmane. Trebalo mu je samo da zatvori oči pa da pred sobom ugleda prastaro lice. Ponov je nalazio sve pojedinosti i čak sličnosti sa svojom mladom princezom. Morao se zadovoljiti s tim da se desilo nešto što nije razumeo.

Na spavanje se više nije moglo misliti. Navuče džemper, ugasi vatru u peći i pođe na ulicu. Vladao je noćni čas. Još ga nikad nije prekoračio, ali se sad nije bojao. U ovu noćnu šetnju nije ni bio svestan da je povredio zakon; čak ako je i za sekundu pomislio na to, bilo je to na neki posebno nevažan način. Kad je skretao za ugao sreo je policajca, a pri tom mu srce nije zakucalo brže. Policajac se nije obazirao na njega, jer nije ni mogao pretpostaviti da će u to doba noći nekog biti napolju bez posebne dozvole.

Besciljno šetajući, shvati da je pogrešnu sliku stavio u svom nemiru. Sebi je uobrazio da ona dolazi od nečeg tajanstvenog u njegovoj sobi, od nekog slučaja poput privređivanja duhova ili puput čarolija. U toj šetnji na noćnom vazduhu, među hladnim kućama, našao je pravi razlog: Sada je znao da princeza odavno nije mlada devojkica. Istovremeno mu je bilo neshvatljivo, kako je mogao zatvarati oči pred nečim što je bilo tako sigurno i razumljivo. Mislio je: Naravno! Ona je sve starija, a slika na mom zidu je ko zna pre koliko godina napravljena. Gospode bože, ja se pravim kao da vreme za princezu miruje, kao da za nju nema nikakvog značaja da li će aždaja biti pobeđena ove godine ili sledeće, ili još kasnije. A tada sinu misao: Može dragi, ako se sad odmah ne budem odlučio, onda to više nema nikakvog smisla. Tad odlučio da ubije aždaju.

Zaplakao je zamišljajući kako li je sad princezi. Mogao ju je zamisliti kako je morala biti ponosna što ju je kralj odredio za nagradu onome ko usmrti aždaju. Kako li je ona onda čekala, u početku bojačljivo da će pobeđnik aždaje možda biti neko pogrešan, neko neugledan i glup. Zatim je zamislila kako je kasnije bivala sve nestrpljivija i kako bi joj svako bio dobar. A kako li se tek kasnije bojala da se neće naći baš niko i kako je padala u očajanje. Obrisavši suze, reče da mora da ubije aždaju, čak i ako je princeza bila već suviše stara za njegove zagrljaje. Koliko god da je mislio na proteklo vreme, uvek je čeznuo za njom. Dužan joj je. Kad opet sreće policajca, srce ludo počeo kucati, jer je odjednom sve dovedeno u pitanje.

Prevela Rajinac-Stojanović Ljubica

proza polja

skaske

ranko risojević

KAFKIN RAZRED

Dječak po imenu Franc Kafka svakodnevno je imao problema s pronalaženjem svoje klupe u razredu. Taman bi se uputio ka jednoj za koju je pretpostavljao da je njegova, kad bi ga dočekaо podsmejšljivi glas:

- To nije tvoje mjesto, Franc!
- Opet si zaboravio svoju klupu!

Tako bi učitelja dočekaо stojeći u čošku. Učitelj bi ga samo osmotrio i proderao se:

- Šta si to uradio, Franc, da već od prvog časa stojiš u čošku?!

POGLED I STRAH

Na pola rečenice, svaki put, dočeka me njegov pogled, tvrd kao kundak vojničke puške. Skratim rečenicu, promijenim misao, ali pogled jednako počiva na mome čelu.

Pod tim udarcem padam na zemlju, a jad lipiti iz mojih usta.

NAGRADA

Kad su pročitali njegovo ime, pokušao je da se probije naprijed, kako bi primio povelju, odgovarajući značku i bijelu kovertu sa čekom. Ali zid od nagrađenih bio je tako čvrst da se njegovo tijelo odbi i poleti prema prozoru.

- Ne možeš pobjeći - reče mu suvo šef protokola - prozore smo hermetički zatvorili.

SJEĆANJE

Ne sjećam se više djetinjstva. Sjećam se samo fotografija iz djetinjstva. Malene, mutne slike na kojima dječčić stoji na stolici dok ga majka, u šarenim haljinu, pridržava za punačku ručicu. Samo se nije sjećam. Više ničega. Ali, ni tu sliku nemam pri ruci. Neko ju je negdje zaturio.

OGRAĐA

Pošto je završio ogradu oko kuće, Lazar je prisjeo u hlad da se odmori. Posao je bio urađen savršeno. Ograda nije imala mana - čekao je nekoga da joj se divi.

Prvi koji je naišao došao je da nešto traži i htio je ući.

- Gdje su vrata? - pitao je Lazara.
- Vrata, kakva vrata? - pitao je Lazar.
- Na ogradi, Lazare?
- Šta će vrata na ogradi, čovječe. Kome trebaju vrata - njemu ne treba ograda.

ANALITIČKO ZNANJE

Znajući da su svi okulisti očni ljekari, Kant se prijavio jednom da mu odredi dioptriju za naočare. Ali mjesto da ga posadi na stolicu preko puta zida na kojem vise slova i brojevi, ovaj okulista mu otvori vilicu i izvadi dva bolesna zuba. Tako je Kant odahnuo, protivno formalnoj logici.

SINTETIČKO ZNANJE

Na uobičajenoj šetnji, Kant je posmatrao prasce na livadi. Da, mislio je, svi ovi prasci ne lete. Moje iskustvo je dovoljno da to tvrdim, moje sintetičko znanje.

U taj mah svi prasci opružiše svoja tajna krila i preletiše obližnju šumu.

AMANET

U autobusu, pjesniku D. K. priča neka starica:

- Kad mi je muž bio na smrti, rekao je: Neka djeca ne krađu i neka vjeruju u Boga. Hvala Bogu, ne krađu i ne vjeruju u Boga.

BEDEL

Kako da izbroji svoje godine, kada nema za šta da se uhvati. Vratio se još jednom iz Graca, ali

skršen. Više nije pamtio imena onih za koje je služio. Ali ni to mu nije pomoglo da se dobro ne zamisli nad svojim imenom. Šta je ime, ako si petnaest godina drugi neko, ne jedan već toliko njih, koje je odmijenio u opasnom vojnom poduzeću! A sve da bi njegovi kod kuće mogli da prežive.

Gdje su sad?

Nurudina isjekli Cigani kod Prnjavora. Jusuf na robiji neđe u Turskoj. Pošao zemlji svojih dedova, a dopao kazameta. Nura mrtva, Ismeta mrtva, Dženana kod Bišča, s kim, alah bi znao možda.

- Očeš li? pita ga još jednom gazda Lazar, oslonivši se rukom o zid na kojem su nekada bila vrata u njegovu kuću.

- A ko sam ja, gazda Lazare?

- Bedel.

- Ne za tvoje, gazda Lazare. Ne za tvoje.

- Ni za moje, ni za tvoje, nego za novce. Bedel za novac.

- Pamtim samo kišu i hladnoću.

- A što će ti pamćenje, bedelu!

Zašto je prihvatio? Drijema, kunja uz prozor, još malo pa Dobrljin. Voz mu je platio, obukao ga i obuio, dao mu sve što je tražio, i još preko toga. Zašto? Koga štiti? Čak ga ni to nije pitao. Je li mu sin, ili neko iz čaršije, kaursko kopile, vlaško marvinče? Je li toliko vrijedan da se za njega gine?

Ne, u Banjaluku se neće vratiti. Hoće li gazdi Lazaru poslati befel o njegovoj smrti? Gazda Lazaru, kom to gazda Lazaru?!

zidovi

miodrag petrović

opet pejzaž

opet emituju vesti.
ali gde je ostao trag.
gde se zadržao naš sopstveni miris.
na sparušnim stabljikama sunce se počelo gasiti.
zaraslo nisko rastinje u visoko nisko rastinje.
rupe za koje je pričvršćeno sve što žeže
vreo pesak po kojem se motaju naše noge.
kamenje što raste kao stabla po trgovima i u planinama
veliko kamenje uteha
zapušteno u samoći
gde se puši vetar iz mokre i kaljave trave
prati naše besmislene napore
razdvaja se pred nama
i zdvajaju.
sklapa se slika.
kao da nas nije ni bilo.
kao da nikada nismo bili prisutni na početku i kraju.
a puni su nam podrumi stvarnosti
što prodire svetla
i ocrtaiva lik.
suočen s tamom.
resko.

zidovi

zidovi se razmiču.
taman toliko da smestim svoj vlastiti pejzaž.
kao bokovi krava na pašnjaku razmiču se
zidovi moga jezika.
moj jezik je moja soba.
moja kuća je moje ognjište koje pokušavam
upaliti, ugaziti. ponovo upaliti.
to je ponavljanje što se ne da podražavati.
premeštam skele u dubinu slike.
neumorno okrenut prozoru tvorca.
kucam u okna.
za granicu izevši majku.
uzevši plot majke što sve vreme trči
i opkoljava me krilima.
svija oko sebe.
raspadnut među slovima.
smeštam stvari pored sofe. pored peći.
toplomer izvađen ispod pazuha.
pantalone. košulju. nekoliko mudrih knjiga.
svoje uši. ljubav što me traži
kad nema nade.
vlastiti pejzaž podizan godinama.
čitav jedan nevažan život
vođen po fiokama pozorištima
upamćene škole i zanemarene javne kuće.
gotove voćnjake.